

SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI REJİMİNİN AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç. Dr. Oktay UYGUN(*)

I - Giriş: Siyasal Partilerin Önemi ve İşlevi

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, siyasal partileri *demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları* olarak tanımlamıştır. Günümüzde, partilerin serbestçe kurularak iktidar yarışına katılmadıkları bir düzen demokrasi olarak nitelendirilemez. Demokratik rejimin işleyişi bakımından taşıdığı önem nedeniyle, siyasal partiler bazı güvencelerle donatılmıştır. Bu güvencelerin bir kısmı siyasal partilerin kapatılması ile ilgilidir. Siyasal partilerin hangi hallerde kapatılabileceği Anayasa'da belirtilmiştir. Kapatma yetkisi Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir.

Siyasî Partiler Kanunu (SPK)'na baktığımızda ise daha farklı bir tablo görüyoruz. Kanun, getirdiği son derece ayrıntılı ve kısıtlayıcı hükümlerle, siyasal partilerin demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları olma özelliğini ortadan kaldırmış görünüyor. Bu durum, özellikle kapatma rejimi açısından son derece belirgindir. Siyasal partilerin ancak Anayasa'da belirtilen nedenlerle Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılabilmesi esası, SPK hükümleri dikkate alındığında, partiler bakımından bir güvence olarak nitelendirilemez. Bugün için, siyasal partilerin kapatılması rejiminin, bazı bakımlardan partileri derneklerden bile daha güvencesiz hâle getirdiğini söylemek mümkündür. Bunun bir kanıtı, parti başkanlarının daha önce Devlet Güvenlik Mahkemeleri ve temyiz mercii olarak Yargıtay tarafından incelenmiş ve suç unsuru bulunmamış sözlerinin Anayasa Mahkemesi'nce kapatma gerekçesi yapılmasıdır. Burada asıl sorun, ceza yargısı ile anayasa yargısının iki ayrı paralel süreçler olmasından çok, parti kapatma rejimini düzenleyen hükümlerin demokrasi ve insan hakları konularındaki standartlarının ceza yargısına göre daha geri düzeyde olmasıdır.

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

Türkiye'nin siyasal partilere ilişkin mevzuat ve uygulamasının, partilerin demokrasilerdeki işlevini tersine çevirdiği görülüyor. Özellikle Siyasî Partiler Kanunu, partilerin oluşturacakları politikaların temel ilkelerini, yönünü, hatta bazen ayrıntılarını resmi ideoloji doğrultusunda tespit etmiş, aykırı davranışları kapatma nedeni saymıştır. Bu anlayış, açık bir şekilde, siyasal çoğulculuğun reddedilmesidir. Türkiye'de birden çok parti kurulabilecek, fakat tümü aynı ideolojiye göre biçimlenen politikaları savunacaktır. Siyasî Partiler Kanunu'nda Partiler, adeta bir devlet kurumu gibi algılanmıştır.

Bu yaklaşımın izlerini Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) önündeki yargılamada görmek mümkündür. Siyasal partilerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin 11. maddesinde düzenlenen örgütlenme özgürlüğünden yararlanamayacakları Türk Hükümeti adına Strasbourg'da savunulmuştur.¹ Hükümet, Sözleşme'nin siyasal partiler bakımından, bireylere devlet için yükümlülük yaratacak herhangi bir hak tanımadığını, partilerin temel hak ve özgürlüklerden çok devletin temel örgütlenişi ile ilgili kurumlar olduğunu kanıtlama çabası içine girmiştir.

Buna karşılık Komisyon ve Mahkeme, siyasal partilerin Sözleşme'nin 11. maddesinin koruduğu en önemli örgütlerden biri olduğunu, partilerin demokrasinin işleyişi açısından taşıdığı önem nedeniyle aksi bir görüşün savunulmasının mümkün olamayacağını belirtmişlerdir. Ayrıca, partiler söz konusu olduğunda, örgütlenme özgürlüğü için Sözleşme'de öngörülen sınırlamaların (m.11/2) çok daha dar anlamda yorumlanması gerektiği vurgulanmıştır.² Aşağıda, siyasal partilerin kapatılması rejimi bakımından Türk Hukuku ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, özellikle farklılıkların bulunduğu bazı noktalar yönünden karşılaştırılacaktır.

II - Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Siyasal Parti Özgürlüğü

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde siyasal partilere ilişkin özel bir madde bulunmamaktadır. Siyasal partiler, genel olarak

¹Case of United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey, par. 19; Case of the Socialist Party and Others v. Turkey, par. 26 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye ile ilgili kararlarına internet üzerinden şu adresten ulaşılabilir: www.dhdirhr.coe.fr

²Case of United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey, par. 23, 24, 25, 46; Case of the Socialist Party and Others v. Turkey, par. 28, 29, 50

örgütlenme özgürlüğünü düzenleyen 11. maddenin kapsamı içinde değerlendiriliyor.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, siyasal partileri demokrasinin işleyişi açısından vazgeçilmez kurumlar olarak görmektedir. Partiler, ülke sorunlarının çözümü konusunda farklı görüşler üreten, farklı toplum kesimlerinin taleplerini devlete yansıtan kuruluşlardır. Bu bağlamda, kuruluş ve faaliyetleri bakımından geniş güvencelerden yararlanmalı, ciddi bir zorunluluk olmadıkça özgürlükleri kısıtlanmamalıdır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi çeşitli kararlarıyla, hangi hallerde siyasal partilerin yasaklanmasının ya da kapatılmasının Sözleşme'ye aykırılık oluşturmayacağını belirlemiştir. Mahkeme'nin bu konudaki yaklaşımının özlü bir anlatımı, Venedik Komisyonu'nun raporunda bulunabilir.³ Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğinin isteği üzerine hazırlanan ***Siyasal Partilerin Yasaklanması, Kapatılması ve Benzer Önlemler Hakkında Temel İlkeler*** adlı söz konusu raporda usule ve esasa ilişkin yedi ilke belirlenmiştir. Bunların çoğunluğu Türk Hukukunda da geçerli olan ilkelerdir. Bununla birlikte, esasa ilişkin bazı ilkeler bakımından Türk Hukuku ile Sözleşme'nin öngördüğü sistem arasında çok büyük farklılıkların bulunduğu görülüyor. Venedik Komisyonu raporunu izleyerek bu farklılıkları şöyle özetleyebiliriz:

Siyasal Partilerin yasaklanması ya da kapatılması, ancak partilerin anayasa ile güvence altına alınan hak ve özgürlükleri ortadan kaldıracak şekilde, demokratik anayasal düzeni yıkmak için şiddet kullanılmasını savunması ya da şiddeti politik bir araç olarak kullanması durumunda haklılaştırılabilir. Bir partinin anayasanın barışçıl yollarla değişmesini savunması, tek başına, o partinin yasaklanması ya da kapatılması için yeterli gerekçe oluşturmaz. Partilerin yasaklanması ya da kapatılması önlemine çok istisnai durumlarda başvurulabilir. Hükümetler ya da devletin diğer organları, yetkili yargı organından bir partinin yasaklanmasını ya da kapatılmasını istemeden önce, ülkenin durumunu dikkate alarak, söz konusu partinin özgür ve demokratik siyasal düzen için gerçek bir

³ "Guidelines on Prohibition and Dissolution of Political Parties and Analogous Measures" CDL-INF (2000)1 Raporun metnine internet üzerinden şu adresten ulaşılabilir: www.coe.fr/venice

tehlike oluşturup oluşturmadığını, bu tehlikenin daha hafif önlemlerle engellenip engellenemeyeceğini değerlendirmelidirler.⁴

Venedik Komisyonu'nun tespit ettiği ilkelerden, Türk Hukuku bakımından dikkate alınması gereken şu sonuç çıkıyor. AİHS çerçevesinde siyasal partilerin kapatılması için iki koşulun varlığı gereklidir. Bunlar:

1) Siyasal partiler yalnızca **şiddet kullanılmasını savunması ya da şiddeti politik bir araç olarak kullanması** durumunda kapatılabilir. *Irkçılık, yabancı düşmanlığı ve hoşgörüsüzlük* şiddet savunusunun belirli görünümleri olarak kabul edilmektedir.

2) Bir siyasal partinin kapatılması için, kapatma önlemi demokratik düzeni korumak bakımından başvurulacak son çare olmalıdır. Kapatılmak istenen parti demokratik düzen için gerçek bir tehlike oluşturmalı ve bu tehlikenin daha hafif önlemlerle giderilmesi mümkün olmamalıdır. Bu yaklaşım, Amerikan Yüksek Mahkemesi'nin *clear and present danger* (açık ve mevcut tehlike) kriteri ile benzerdir. Bu bağlamda, bir partinin demokratik düzene aykırı görüş ve eylemlerinin tespiti yeterli değildir. Bu aykırılığın demokratik düzen için mevcut durumda ya da çok yakın gelecekte bir tehlike arzemesi gerekecektir. Aksi halde, bir yaptırım uygulanmayacak ya da kapatma dışında kalan daha hafif önlemlerle yetinilecektir.⁵

Avrupa Konseyi ülkelerindeki uygulamanın bu doğrultuda olduğu görülüyor. Fransız Komünist Partisi, Yunan (Dış) Komünist Partisi, Portekiz Komünist Partisi gibi çeşitli Avrupa ülkelerinin komünist partileri programlarında "proletarya diktatörlüğü" amacını belirtmiş ya da iktidardan seçimle uzaklaşmayacaklarını açıklamışlardır. Buna rağmen, kapatma yaptırımı ya da herhangi bir cezaî yaptırımla karşılaşmadıkları gibi parlamentoya da girebilmişlerdir. Söz konusu partilerin daha sonra "proletarya diktatörlüğü"

⁴ Bak: Venedik Komisyonu raporunda belirtilen 3 ve 5 numaralı ilkeler ile bu ilkeleri açıklayan aynı raporun III / 10, 11, 12, 14 ve 15 numaralı başlıkları

⁵ Bu noktada, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun 20 Temmuz 1957 tarihli *Alman Komünist Partisi* kararının "açık ve mevcut tehlike" kriterinden çok "zararlı eğilim" kriterine daha yakın olduğunu vurgulamak gerekir. Başvurunun yapıldığı tarihte, Alman Komünist Partisi'nin demokratik düzen için ciddi bir tehlike oluşturmadığı açıktı. Bu konuda bak: Oktay UYGUN, *1982 Anayasası'nda Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Rejimi* (Kazancı Yayınları, İstanbul, 1992) s. 182-183 AİHM'nin son içtihatları, siyasal parti özgürlüğüne ilişkin ortak Avrupa standartlarının yükseldiğini göstermektedir.

hedefinden vazgeçmeleri herhangi bir yasal zorlamadan ötürü olmamıştır.⁶

III - Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye'den Yapılan Siyasal Partilerle ilgili Başvurular Hakkındaki Kararları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bugüne kadar siyasal partilerin kapatılması ile ilgili Türkiye'den yapılan üç başvuruyu sonuçlandırmıştır. Venedik Komisyonu'nun tespit ettiği ilkeleri, bu üç karardan çıkarmak mümkündür. Bunlar, 30 Ocak 1998 tarihli *Türkiye Birleşik Komünist Partisi*, 25 Mayıs 1998 tarihli *Sosyalist Parti* ve 8 Aralık 2000 tarihli *Özgürlük ve Demokrasi Partisi* kararlarıdır. Türk siyasal sisteminde ciddi sonuçlar doğurabilecek söz konusu kararlar, Türkiye'nin demokrasi ve insan hakları politikasının Avrupa'da oluşturulan ortak politika ile ne denli farklılaştığını göz önüne sermiştir.

Kararların incelenmesine geçmeden önce, Mahkeme'nin karar alma sürecine ilişkin kısa bir açıklama yararlı olacaktır. Mahkeme, ele aldığı davaları, önce Sözleşme'de düzenlenen haklardan herhangi birine bir müdahale olup olmadığı, sonra, bu müdahalenin yine Sözleşme'de öngörülen amaçlar (sınırlama nedenleri) bakımından haklılaştırılmasının mümkün olup olmadığı açısından incelemektedir.

1) Müdahalenin varlığı: Her üç davada da başvuruçular, Türk Hükümeti, Komisyon ve Mahkeme, partilerin kapatılmasının örgütlenme özgürlüğüne bir müdahale olduğu konusunda hemfikirdirler.

2) Müdahalenin haklılaştırılması: Bir müdahale *yasallık ilkesine* uygun, 11. maddenin 2. paragrafındaki *meşru amaçlara yönelik* ve *demokratik toplumda zorunlu* önlem niteliğinde olmadıkça haklılaştırılmaz. Bu durumda, söz konusu müdahale Sözleşme'nin ilgili maddesinin ihlâli sayılır. Mahkeme, kararlarında bu üç noktayı ayrı ayrı ele almaktadır:

a) *Yasallık ilkesine uygunluk:* Mahkeme, parti kapatma şeklindeki müdahalenin, Anayasa ve yasa hükümlerine dayanarak Anayasa Mahkemesi tarafından yapılması nedeniyle, yasallık ilkesine aykırılığın söz konusu olmadığını tespit etmiştir.

⁶ Bülent TANÖR, *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu* (BDS, İstanbul, 1994) s. 135 vd.

b) *Müdahalenin meşru bir amaca yönelik olması*: Mahkeme, her üç partinin kapatılmasının, 11/2. maddede sayılan meşru amaçlardan “millî güvenlik”in korunması ile irtibatlandırılabilceğini belirtir. Bununla birlikte, TBKP’nin kapatılma gerekçelerinden biri, bu partinin kanunen yasaklanmış olan “komünist” sözcüğüne adında yer vermiş olmasıdır. Mahkeme, bu noktadaki şekli yasağın ve kapatma nedeninin Sözleşme’de öngörülen meşru amaçlardan hiç birinin kapsamı içinde değerlendirilemeyeceğini vurgular.

c) *Müdahalenin demokratik bir toplumda zorunlu olması*: Mahkeme, bu aşamada, hakları sınırlayıcı önlem ile meşru sınırlama amaçları arasındaki ilişkiyi ele almakta ve ölçsüz bir sınırlamaya olur vermemektedir. Mahkeme’ye göre, siyasal partiler söz konusu olduğunda, Sözleşme’de güvence altına alınan örgütlenme özgürlüğünün sınırlanmasında, sınırlama nedenleri çok daha dar yorumlanmalıdır.⁷ Kapatma kararlarının bu ilkeye uygunluğu açısından, üç davayı ayrı ayrı değerlendirmek yararlı olacaktır.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi Davası

Türkiye Birleşik Komünist Partisi 4 Haziran 1990’da kuruldu. On gün sonra, kapatılması istemiyle Anayasa Mahkemesi’nde dava açıldı. Anayasa Mahkemesi, 16 Temmuz 1991’de TBKP’yi kapattı. 7 Ocak 1992’de, Sözleşme’nin çeşitli maddelerinin ihlâl edildiği gerekçesiyle, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu’na başvuruda bulunuldu. Komisyon, 6 Aralık 1994 tarihli kısmi görülebilirlik kararının ardından, 3 Eylül 1996 tarihli raporunda, oybirliği ile, Sözleşme’nin 11. maddesinin ihlâl edildiği yönünde görüş bildirdi. Dava, 28 Ekim 1996’da, Komisyon tarafından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne iletildi.

TBKP kararında, bir partinin adıyla ilgili seçiminin, kural olarak, yeterli düzeyde başka gerekçelerle desteklenmedikçe, onun kapatılması şeklindeki ağır bir müdahaleyi haklılaştıramayacağı belirtilir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi’nin TBKP’nin bir sınıfın diğer sınıflar üzerinde egemenlik sağlama amacını taşımadığı tespitine ve TCK’nın 141-142. maddelerinin kaldırılmış olduğuna dikkat çekilmiştir. Mahkeme’ye göre, bu özellikler, TBKP’yi kapatılan

⁷ Case of United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey, par. 46; Case of the Socialist Party and Others v. Turkey, par. 50; Case of Freedom and Democracy Party (ÖZDEP) v. Turkey, par.44

Alman Komünist Partisi'nden farklı kılmakta ve yalnızca adındaki "komünist" sözcüğüne bakarak kapatılmasını haklılaştırmamaktadır.⁸

Anayasa Mahkemesi, kapatma kararına diğer bir gerekçe olarak, Partinin tüzük ve programındaki "Türk ve Kürt ulusu", "Kürtlerin kendi kaderini tayin hakkı" ifadelerinden hareketle, partinin ayrılıkçı amaçlar taşıdığını, ülkede azınlıklar yaratmayı hedeflediğini ve bu yolla devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçladığını göstermişti.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise, tüzük ve programdaki ifadelerin, Kürtleri bir "azınlık" olarak tanımlamadığını, varlığının tanınmasının ötesinde onlara ayrıcalıklar vermeyi amaçlamadığını ve Türklerden ayrılmalarını savunmadığını belirtir. Tam tersine, programda, "*TBKP, Kürt sorununun adil, demokratik ve barışçı bir çözüme kavuşturulması, Türk ve Kürt halkının Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde gönüllülük ve eşit haklılık temelinde birlikte yaşamaları ve ortak çıkarlar temelinde demokratik yeniden yapılanması için çalışacaktır*" denmektedir.⁹

Programda, kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili olarak, Kürt sorununun baskı ve şiddetle çözülemeyeceği, şiddetin kendi kaderini tayin hakkının ayrılık biçiminde tek yönlü kullanılmasına yol açabileceğinin belirtilmesi dışında bir görüş ifade edilmemiştir. TBKP'ye göre, "*sorunun çözümü politiktir. Kürt halkı üzerindeki baskı ve eşitsizliğin ortadan kalkması için, Türk ve Kürtlerin birliğine ihtiyaç vardır. Kürt sorunu, ancak bütün tarafların görüşlerini özgürce açıklayabildiği ve sorunun çözümünde her türlü şiddet kullanımının reddi konusunda mutabakat sağlandığı, kendi ulusal kimlikleriyle politik yaşama katılabildikleri koşullarda çözülebilir.*"¹⁰

Mahkeme, siyasî bir grubun, yalnızca, halkın bir kesiminin durumunun açıkça tartışılmasını istediği ve bu kesimin, ilgili herkesi tatmin edecek çözümlere demokratik usullerle ulaşmak amacıyla politik yaşama katılmasını savunduğu için kapatılmasını demokrasi ile bağdaşmaz bulmuştur: "*Rahatsız edici nitelikte olsalar bile, bir ülkenin sorunlarının diyalog yoluyla, şiddete başvurmaksızın çözümü için öneriler getirilmesine imkan vermesi demokrasinin temel özelliklerinden biridir*". Bu doğrultuda, şiddeti reddeden, demokratik

⁸ Case of United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey, par. 54

⁹ Case of United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey, par. 56

¹⁰ Case of United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey, par. 56

esaslara bağıllılığını belirten bir parti hakkında süresiz kapatma ve liderlerine siyaset yasağı getiren bir önlem, hedeflenen millî güvenliğin korunması amacı ile orantısız, dolayısıyla, demokratik bir toplumda zorunlu değildir. Sözleşme'nin 11. maddesi ihlâl edilmiştir.¹¹

Sosyalist Parti Davası

Sosyalist Parti 1 Şubat 1988'de kuruldu. Kurulduktan 14 gün sonra açılan kapatma davasını, Anayasa Mahkemesi 8 Aralık 1988'de reddetti. 14 Kasım 1991'de ikinci kez kapatma davası açıldı. Anayasa Mahkemesi, bu kez, 10 Temmuz 1992 tarihli kararıyla Sosyalist Parti'nin kapatılmasına karar verdi. 31 Aralık 1992'de, Sözleşme'nin ihlâl edildiği gerekçesiyle, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na başvuruda bulunuldu. Başvuru üzerine, 6 Aralık 1994'te kısmi görülebilirlik kararı verildi. Komisyon, 26 Kasım 1991'de, oybirliğiyle 11. maddenin ihlâl edildiğini açıkladı. Davayı, 27 Ocak 1997'de Mahkeme'ye iletti.

Anayasa Mahkemesi, Sosyalist Partinin kapatılması ile ilgili kararında, bu partinin "Türk ulusu" ve "Kürt ulusu" ayrımı yaparak azınlık yaratmayı hedeflediğini, "Kürt-Türk federasyonu" kurarak devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçladığını, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkesi olan Atatürk milliyetçiliğine karşı çıktığını ve halkı ayaklanmaya çağırdığını belirtmiştir.

Şiddete çağrı

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, şiddete çağrı olarak gösterilen "karpuz değil cesaret ekin", "Kürt halkı ayağa kalkıyor" gibi ifadeleri, Kürtlerin haklarına sahip çıkmaları yönünde bir çağrı olarak değerlendirmiş, fakat herhangi bir şekilde şiddeti destekler nitelikte bulmamıştır : *"Mahkeme, Bay Perinçek'in ifadelerini incelediğinde, şiddet kullanımına, ayaklanmaya veya demokratik ilkeleri ret eden başka bir eyleme çağrı olarak kabul edilebilecek herhangi bir şey bulmamıştır. Tam tersine, (Perinçek) önerilen siyasal reformun seçim sandığı ve referandum yoluyla, demokratik kurallara uygun olarak gerçekleştirilmesi ihtiyacını bir kaç kez vurgulamıştır. Aynı zamanda, uluslar arasında ve toplumdaki sorunların çözümü için şiddete tapınan ve güç kullanımını savunan eski kültürün aleyhinde konuşmuştur."*¹²

¹¹Case of United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey, par. 57, 61

¹²Case of the Socialist Party and Others v. Turkey, par. 46

Ayrılcılık ve kendi kaderini tayin hakkı

Parti Genel Merkezince yayımlanan Serhildan Çağruları adlı yayında “Kürt milleti, kendi kaderini tayin hakkına kayıtsız şartsız sahiptir. Eğer isterse ayrı bir devlet kurabilir...Ayrılma hakkı, gönüllü birliğin her zaman vazgeçilmez koşuludur”, ifadelerine yer verilmiştir. Mahkeme, bu ifadelerin, yayının bütünü içinde değerlendirildiğinde, ayrılcılığın savunusu anlamına gelmediğini tespit etmiştir. Sosyalist Parti, Kürtler ve Türklerin eşit haklara sahip olarak bir federasyon kurmalarını, Kürtlerin özgür bir referandum sonucunda bu birliğe katılması gerektiğini, Kürtlerin ve Türklerin ortak çıkarının özgür iradeleriyle *birleşmek* olduğunu savunmuştur. Mahkeme’ye göre, bu görüşlerin ayrılcılığı teşvik eden bir yönü yoktur.¹³

Partinin genel başkanı, partisinin kapatılmasına neden olan sözleri nedeniyle Devlet Güvenlik Mahkemesinde yargılanmış ve beraat etmiştir. Türk Hükümeti, ceza yargısıyla anayasa yargısının tamamen farklı prosedürler olduğunu belirterek bu durumun partinin kapatılması bakımından bir önemi olmadığını savunmuştur. Mahkeme ise, ceza yargılaması sonucunda verilen beraat kararını, Parti genel başkanının sözlerinin etkisi konusunda Türk mahkemelerinin görüşlerinin farklı olduğuna işaret etmesi bakımından dikkate almıştır.¹⁴

Türkiye Cumhuriyeti’nin temel ilkelerine ayrılcılık

Kapatma kararında Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde Türk Hükümeti, Sosyalist Parti’nin görüşlerinin Türkiye Cumhuriyeti’nin temel ilkelerine aykırı olduğunu belirtmişlerdir. Sosyalist Parti, üniter devlet ilkesini ve Atatürk milliyetçiliğini reddetmektedir. AİHM’ne göre, **bir siyasal programın devletin temel ilkelerine ve örgütleniş biçimine aykırı olması, onun demokrasi ile bağdaşmaz olduğu anlamına gelmez: “Demokrasinin kendisine zarar vermemek koşuluyla, bir devletin mevcut örgütlenme biçiminin doğruluğu hakkında kuşku doğuran nitelikteki de dahil olmak üzere, farklı siyasal programların önerilmesi ve tartışılabilmesi demokrasinin özüdür.”**¹⁵

¹³Case of the Socialist Party and Others v. Turkey, par. 47

¹⁴Case of the Socialist Party and Others v. Turkey, par. 49

¹⁵Case of the Socialist Party and Others v. Turkey, par. 47/3

AİHM, bu görüşler doğrultusunda, TBKP kararında olduğu gibi, parti kapatma gibi ancak çok ciddi durumlarda uygulanabilecek radikal bir önlemi millî güvenliğin korunması amacı bakımından orantısız bulmuş, demokratik bir toplumda söz konusu müdahalenin zorunlu olmadığına karar vermiştir. Sözleşme'nin 11. maddesi ihlâl edilmiştir.¹⁶

Özgürlük ve Demokrasi Partisi Davası

ÖZDEP, 19 Ekim 1992'de kuruldu. 29 Ocak 1993 tarihinde aleyhinde kapatma davası açıldı. Parti, dava devam ederken, olası bir kapatma kararının bazı sonuçlarından etkilenmemek için yetkili organı tarafından feshedildi (30 Nisan 1993). Anayasa Mahkemesi, 14 Temmuz 1993'te kapatma kararı verdi. ÖZDEP, 21 Mart 1994'te Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na başvurdu. 12 Mart 1998'de Sözleşme'nin 11. maddesinin ihlâl edildiğine karar veren Komisyon davayı 24 Eylül 1998'de Mahkeme'ye iletti.

ÖZDEP davasında, AİHM, önce Türk Hükümetinin partinin kapatma kararından önce kendisini feshettiğini, dolayısıyla kapatma kararının mağduru olamayacağı yönündeki *ilk itirazını* inceledi. Mahkeme, fesih kararının kapatma davasının olası sonuçlarından kaçınmak için yapıldığının açık olması nedeniyle "özgürce alınmış bir karar" olarak nitelendirilemeyeceği sonucuna vardı. Ayrıca, Siyasî Partiler Kanunu'nun 108. maddesinde, kapatma davası açıldıktan sonra partinin yetkili organı tarafından verilen kapanma kararının davanın sonucunu etkilemeyeceğinin belirtildiğini, bu nedenle, kararın verildiği tarihte partinin varlığını sürdürmediğinin ileri sürülemeyeceğini belirtti. Bu gerekçelerle Hükümetin ilk itirazını reddetti.¹⁷

Hükümet, ÖZDEP davasının TBKP ve Sosyalist Parti davalarından farklı bir özellik gösterdiğini ileri sürdü. Hükümete göre, ÖZDEP, programında silahlı mücadeleyi desteklediğini belirterek, terör örgütünün mücadelesini alkışlayarak, halkı ayaklanmaya teşvik ederek amacına ulaşmak için demokratik olmayan yolları kullanacağını ilân etmiş olmaktadır.¹⁸

¹⁶Case of the Socialist Party and Others v. Turkey, par. 51, 54

¹⁷Case of Freedom and Democracy Party (ÖZDEP) v. Turkey, par.22-26

¹⁸Case of Freedom and Democracy Party (ÖZDEP) v. Turkey, par. 35

Mahkeme, ÖZDEP'in programında şiddete çağrı, halkı ayaklanmaya teşvik ya da demokratik ilkelerin reddi anlamına gelen herhangi bir ifadeye rastlanılmadığını belirtmiştir. Kapatma gerekçesi olarak kullanılan ifadelerin benzerleri, Avrupa Konseyi üyesi devletlerde faaliyet gösteren partilerin programlarında vardır. Partinin Kürtlere ve Diyanet İşleri Başkanlığının statüsüne ilişkin görüşlerinin Türk devletinin temel ilkelerine aykırı olması, demokratik ilkelerin ihlâli anlamına gelmez. ÖZDEP sırf ifade özgürlüğünü kullandığı için kapatılmıştır. Demokrasi düşünce özgürlüğüne dayanır. Mahkeme, TBKP ve Sosyalist Parti kararlarındaki içtihadına paralel şekilde, ÖZDEP'in kapatılmasının Sözleşme'nin 11. maddesinin ihlâli olduğu sonucuna vardı.¹⁹

IV - TBKP, SP ve ÖZDEP Kararlarında Öne Çıkan Bazı Noktalar

Söz konusu üç dava, partilerin kapatılması rejimi bakımından AİHS ile Türk Hukuku arasında ciddi farklılıklar bulunduğunu ortaya koyuyor. İki hukuk sistemi arasındaki bağdaşmazlığın nedeninin, büyük ölçüde demokrasi ve insan hakları anlayışındaki farklılığa dayandığı söylenebilir. Demokrasi ve insan hakları alanında, Türkiye'nin standardı ile Avrupa standardının önemli ölçüde farklılaştığı yeni anlaşılacak bir konu değildir. Bu farklılığı, Strasbourg organlarının yetkisini tanıırken ileri sürdüğümüz çekincede resmen belirttik. Taraf ülkeler arasında ortak bir demokrasi ve insan hakları anlayışı oluşturmayı hedef alan Sözleşme'de geçen *demokratik toplum* kavramının, Türk Anayasası'ndaki ilkelere ve özellikle başlangıç kısmı ile 13. maddeye uygun yorumlanması koşuluyla Komisyon'un yetkisini kabul ettiğimizi ifade ettik. Sözleşme'yi imzalayan ülkeler arasındaki ortak demokrasi ve insan hakları anlayışını benimsemek istemediğimiz anlamına gelen bu garip çekince kabul edilmedi.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Türk Hukuku arasında siyasal partilerin kapatılması rejimi açısından mevcut farklılığın giderilmesi için Anayasa ve Siyasî Partiler Kanunu'nda köklü değişiklikler yapılması gerekmektedir. Burada, kapsamlı bir değişiklik bakımından bir kaç önemli noktanın altını çizmek yararlı olacaktır.

¹⁹Case of Freedom and Democracy Party (ÖZDEP) v. Turkey, par.40-48

1) Siyasal partiler için öngörülen yaptırımların kademelendirilmesi

Siyasî Partiler Kanunu'nda partiler için öngörülen yaptırımlar kademelendirilmelidir. Anayasa Mahkemesi, önüne gelen davanın özelliğine göre, seçimlere katılmanın önlenmesi, geçici olarak faaliyetin durdurulması, hazine yardımının ve diğer devlet yardımlarının kesilmesi gibi farklı yaptırımlara hükmedebilmelidir. Kapatma, yalnızca şiddeti savunan ya da şiddeti bir araç olarak kullanan partiler için öngörülen istisnâ bir yaptırım olmalıdır.

2) Özgürlükçü demokratik rejimin gerekleriyle bağdaşmayan yaptırımların kaldırılması

Siyasî Partiler Kanunu'nda özgürlükçü demokratik rejimin niteliğiyle bağdaşmayan çok sayıda yasak bulunmaktadır. SPK bu tür yasaklardan bütünüyle arındırılmalıdır. Bu yasakların bazılarında, amaç ile araç arasındaki bağ sağlıklı bir şekilde kurulmamıştır. Örneğin, 81 ve 89. maddeler bu niteliktedir.

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumayı amaçlayan 81. madde, Anayasa Mahkemesi'ne, davalı partinin bu amaca aykırı amaçlar taşıyıp taşımadığını takdir ederek karar verme olanağı tanımamaktadır. Çünkü söz konusu madde, ülkede azınlıklar bulunduğu ileri sürülmesini, Türk dilinden ve kültüründen başka dil ve kültürlerin korunması, geliştirilmesi ya da yayılmasını ve parti faaliyetlerinde Türkçe'den başka dil kullanılmasını bölünmezlik ilkesine aykırı bir tutum olarak nitelmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin bu yasal varsayımları tartışma olanağı yoktur.²⁰

Siyasî Partiler Kanunu'nun 81 a, b ve c fıkralarında belirtilen tutum ve davranışları benimseyen partilerin, mutlaka devletin bölünmesini de amaçladığını söylemek mümkün değildir. "Çünkü bir siyasal parti, ülkede azınlık bulunduğunu bir sosyal olgu olarak belirleyebilir ve bu olguyu ülkede sosyal bütünlüğü sağlayacağına inandığı önlemlere ve politikalara mesnet yapabilir. Bu önlemler ya da politikalar, 81. maddede öngörülen varsayımlardan farklı olabilir. Ulus içinde yer alan farklı dil ve kültürlerin ya da başka etnik özelliklerin korunmasını ve serbestçe varolmasını ulusal bütünlüğü sağlayacak bir politika olarak görebilir. Bu görüşler, toplum içindeki başka siyasal

²⁰Bak: Oktay UYGUN, *1982 Anayasası'nda Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Rejimi* (Kazancı Yayınları, İstanbul, 1992) s. 74-75

parti ya da gruplarca yanlış bulunabilir. Ancak ülke gerçeğini yanlış değerlendirme olasılığına yasak koymak, demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde yeterli bir gerekçe olamaz. Siyasal düzlemde çeşitli görüşlerin yanlış da olsa kendini ifade edebilmeleri ve olabildiğince eşit koşullarla yarışabilmeleri, demokratik bir düzenin temel ilkelerinden biridir. Bu nedenle önerilen siyasal önlemlerin yasal varsayımlarla birörnek olmaya zorlanması, totaliter bir yaklaşım olup, özgürlükçü, çoğulcu demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırıdır.²¹

Anayasa Mahkemesi, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesine aykırılık tespit ettiği kararlarında Fransız Anayasa Mahkemesi'nin Korsika'nın statüsüne ilişkin 9 Mayıs 1991 tarihli kararına atıf yapmaktadır. Hükümetin de aynı görüşü Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde savunduğu görülüyor.²² Fransız Anayasa Mahkemesi'nin, söz konusu kararda, ilgili yasada geçen *Fransız halkının unsuru Korsika halkı* ifadesini anayasal açıdan olanaksız bir nitelendirme olarak gördüğü doğrudur. "Korsika halkı" deyimi köken, ırk veya din farkı gözetmeksizin bütün Fransız yurttaşlarından oluşan Fransız halkından başkasını tanımayan Anayasaya aykırı bulunmuştur. Fakat gözden kaçırılan nokta, Fransa'nın Korsika gibi dil, kültür ya da etnisite açısından farklılaşan bölgelere belirli ölçüde özerklik tanımış olmasıdır. Mahkeme, Korsika'ya ilişkin yasanın bazı hükümlerini iptal etmiş ama Korsika halkının kültürel kimliğini koruyan diğer hükümlere dokunmamıştır.

Fransa, ülkedeki Brittany, Alsace, Occitane gibi bölge sakinleri için hiçbir zaman "etnik grup" ya da "azınlık" kavramlarını kullanmamakla birlikte, söz konusu bölgesel dilleri tanımıştır. 1925 yılında dönemin millî eğitim bakanı, *Fransa'nın tarihsel birliği için Brötonca'nın ortadan kaldırılması gerekir* tespitinde bulunmuştu. Daha sonra, 1951'de beş bölgesel dilin korunmasını amaçlayan yasa çıkartılmıştır. Bugün, okullarda Brötonca öğretilmekte ve Brötonca yerel radyo televizyon yayını yapılmaktadır. Türkiye ile karşılaştırıldığında, Fransa'nın izlediği bu politikanın Siyasî Partiler Kanunu'nun 81. maddesindeki yasal varsayımlarla bağdaşmazlığı açıktır. O nedenle, Anayasa Mahkemesi'nin Korsika kararını 81. madde için bir dayanak olarak kullanması yerinde değildir.²³

²¹Fazıl SAĞLAM, *Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları* (Beta, İstanbul, 1999) s. 123

²²Bak: Case of United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey, par. 21; Case of the Socialist Party and Others v. Turkey, par. 27

²³Bu konuda bak: Oktay UYGUN, "Üniter ve Federal Devlet Açısından Egemenliğin Bölünmezliği İlkesi" *Cumhuriyetin 75. Yılı Armağanı* (İÜHF Yayını, İstanbul, 1999) s. 419-421

3) Cumhuriyetin temel ilkelerine aykırılık sorunu

TBKP, Sosyalist Parti ve ÖZDEP kararları ile düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün Sözleşme çerçevesindeki sınırlarına ilişkin önemli tespitler yapılmıştır. AİHM'ne göre, barışçıl ve demokratik yöntemleri benimsemek koşuluyla, partiler her tür görüşü savunabilecekler, devletin temel ilkelerini ve örgütlenme şeklini tartışabileceklerdir. Türkiye bağlamında, üniter devlet yerine federal devlet, bugünkü milliyetçilik anlayışı yerine başka bir ideoloji savunulabilecektir. Bilindiği gibi, bu esaslar Anayasamızda değiştirilemeyecek hükümler olarak düzenlenmiştir.

İlk bakışta, mevzuatımızı AİHM kararlarına ve dolayısıyla Sözleşme'ye uygun hale getirmek için, Anayasadaki değiştirilemezlik yasağının kaldırılmasının gerekli olduğu izlenimi doğabilir. Mahkeme'nin söz konusu kararları, Türkiye'ye bu yönde bir yükümlülük getirmiyor. *Yükümlülüğümüz, devletin temel ilkeleri olarak kabul ettiğimiz esaslara aykırı görüşleri, parti kapatma nedeni olmaktan çıkarmakla sınırlıdır.* Demokrasiyle ne ölçüde bağdaştığı ayrı bir tartışma konusu olmakla birlikte, bu esaslar yine Anayasa'nın değiştirilemeyecek hükümleri olarak kalabilirler. Bu durumda, örneğin, bir parti üniter devlet yerine federal devlet modelini savunabilecek, fakat Anayasa'yı değiştirecek bir halk desteğiyle iktidara gelse bile, söz konusu değişikliği yapamayacaktır.²⁴

Benzer bir paradoks, Alman Anayasası'nda da vardır. Anayasa'da düzenlenen hak ve özgürlüklere ilişkin maddeler ile, federal devlet modelini kurumsallaştıran hükümlerin değiştirilemeyeceği esası kabul edilmiştir.²⁵ Türkiye'de üniter, Almanya'da federal siyasal modelin değişmezliği esası, doğrudan Sözleşme'de güvence altına alınan hiç bir hakkın kapsamı içinde olmadığından, bu konunun Strasbourg organlarının yetkisi dışında kaldığı söylenebilir.

Türk Anayasası ile Alman Anayasası arasındaki benzerlik bununla sınırlı değildir. Alman Anayasası'nın 21. maddesinde "Federal Alman Cumhuriyeti'nin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik partiler" in kapatılabileceği belirtilmektedir. Alman Anayasa Mahkemesi önüne bu yönde bir dava gelmediği için, söz konusu hüküm üzerinde yeterince durulmamıştır. Bir görüşe göre, "nasıl ki

²⁴Bak: Oktay UYGUN, "Türk Tipi Demokrasi v. Avrupa Demokrasisi" *Açık Sayfa: Aylık Aktüel Hukuk Dergisi*, Haziran 1998, Sayı 15, s.6-9

²⁵Alman Anayasası m. 79/3

Federal Almanya'da bir siyasal partinin devletin federal yapısını değiştirip üniter bir yapı kurmak amacıyla Federal Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelmesi bir parti kapatma nedeniyse, Türkiye'de bir siyasal partinin, federal bir devlet kurma amacıyla devletin üniter yapısını tehlikeye düşürecek bir eylem içine girmesi de aynı şekilde bir parti kapatma nedenidir. Bunun AİHS'nin 11. maddesiyle bağdaşmaz bir yönünün bulunmaması gerekir.”²⁶

Alman Anayasası'nda devletin federal niteliğini koruyan bir hükmün parti kapatma nedeni olarak öngörülmüş olması, bu yöndeki bir yasağın AİHS ile bağdaştığını kanıtlamak için yeterli gerekçe oluşturmaz. Yukarıda da belirtildiği gibi, Sözleşme çerçevesinde, siyasal partiler yalnızca *şiddet kullanılmasını savunması ya da şiddeti politik bir araç olarak kullanması* durumunda kapatılabilir. Alman Anayasası'ndaki bu hükmün somut bir uygulaması olmadığından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu konuda bir içtihadı bulunmamaktadır. Fakat, söz konusu hükmün Siyasî Partiler Kanunu'nun üniter devlet yapısını koruyan 80. ve diğer bazı maddeleriyle hem nitelik hem de nicelik yönünden farklı olduğu söylenebilir.

Nitelik yönünden farklılık şu şekilde açıklanabilir: Alman Anayasası'nın 21. maddesinin federal siyasal yapıyı koruyan hükmü, nasyonal sosyalist rejime bir tepkinin ifadesidir. Almanya'da 1933'te iktidara gelen Hitler'in ilk icraatlarından biri, Weimar Anayasası'nın öngördüğü federal sistemi kaldırmak olmuştur. Hitler, tüm yetkilerin tek bir merkezde, kendi şahsında toplandığı otoriter ve totaliter nitelikte bir üniter yapı kurmuştur. O nedenle, Almanya'da üniter devlet modelini benimseyen bir partinin aynı zamanda bir diktatörlük kurmayı amaçlayacağı varsayımından hareket edilmektedir.

Üniter siyasal yapı hem diktatörlükle hem de demokrasi ile bağdaşır. Otoriter ve totaliter rejimler, tek parti diktatörlükleri ve askeri yönetimler için üniter yapı, yetkilerin tek merkezde toplanmasının ve ülkenin otokratik kontrolünün ideal biçimidir. Buna karşılık, federalizm ancak demokratik bir rejim ile birlikte uygulanabilir. Federal sistemin ayırdedici özelliği olan *iktidarın bölünmesi ve ulusal iktidar merkezlerinin ulusal karar alma sürecine katılması* ilkelerinin temel güvencesi demokratik anayasal kurumların ve siyasal geleneklerin varlığıdır. Federalizm ile demokrasi arasındaki ilişki iki boyutludur: Federalizm yaşayabilmek için demokratik bir ortama gereksinim

²⁶Fazıl SAĞLAM, *Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları* (Beta, İstanbul, 1999) s. 161

duyarken, demokrasi de federal ilke ve kurumlar sayesinde gelişir ve güçlenir. Yetkisini halktan alan çok sayıda iktidar merkezi içermesi nedeniyle, federal siyasal sistem iktidarın tek elde toplanmasını, merkezileşmesini ve kötüye kullanılmasını önlemek bakımından üniter sisteme göre bazı üstünlüklere sahiptir. Karar alma sürecinde, ulusal çoğunluğun iradesini ulusaltı birimlerde oluşan çoğunlukların iradeleri ile dengeleyerek demokratik rejimin *çoğunluğun despotizmine* dönüşmesine izin vermez.²⁷

Bu özelliği nedeniyle, Almanya'da federal yapıyı değiştirmeyi amaçladığı için hakkında kapatma davası açılacak bir partinin, aynı zamanda demokrasiyi de ortadan kaldırmak amacını taşıma olasılığı yüksektir. Üniter yapıyı değiştirerek federal bir sistem kurmak isteyen bir partinin ise demokrasi karşıtlığı ile suçlanması zordur. AİHM, partilerin üniter ya da federal yapıyı savunup savunmadıklarına değil, demokrasi karşıtı amaçlar taşıyıp taşımadıklarına dikkat etmektedir.

Türk ve Alman hukuklarındaki yasağın nicelik yönünden de farklı olduğu görülüyor. Alman Anayasası, partilerin "Federal Cumhuriyetin varlığını *tehlikeye düşürmeye yönelmes*"nden söz etmektedir. Bu ifade, federalizme karşı olan partilerin kapatılmasında, rejim için belirli ölçüde bir tehlike ve tehdit oluşturma koşulunun gerçekleşmesini şart koşuyor. Oysa, Türk Hukukunda bir partinin tüzük, program ya da eyleminin üniter devlet ilkesine aykırı olması kapatılması için yeterlidir. Rejim için gerçek bir tehlike oluşturup oluşturmadığına bakılmamaktadır.²⁸

Sonuç Yerine

Siyasal partilerin yasaklanması rejimini Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile uyumlu hale getirmek için, SPK'nın getirmiş olduğu yasaklar zinciri kırılmalıdır. 1995 Anayasa değişikliği bu yönde atılmış olumlu bir adımdır. Daha ileri bir adım, parti kapatma nedenlerini bütünüyle yasakoyucunun takdir alanı dışına çıkararak, Anayasa Mahkemesi'nin doğrudan Anayasa hükümlerine dayanarak karar vermesini sağlamaktır. Almanya'nın benimsemiş olduğu bu yaklaşımın Türkiye'de de benimsenmesi için yasal ya da anayasal bir düzenleme yapma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu yapıldığında,

²⁷Bak: Oktay UYGUN, *Federal Devlet* (Çınar Yayınları, İstanbul, 1996) s. 311 vd.

²⁸Fazıl Sağlam, Türk ve Alman Hukukları arasındaki bu farklılığın yorum yoluyla büyük ölçüde giderilebileceği kanısındadır. Bak: Fazıl SAĞLAM, *Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları* (Beta, İstanbul, 1999) s. 162

Türk Hukuku ile Sözleşme arasındaki büyük farklılığın azaltılması mümkün olabilecektir.

Anayasa Mahkemesi'nin, Siyasî Partiler Kanunu'nun hükümlerini gözardı ederek AİHM'nin içtihadını uygulaması bakımından elverişli bir yol, 1995 Anayasa değişikliğinden hareketle bulunabilir.²⁸ Bu tarihte gerçekleştirilen değişikliklerin bir kısmı siyasal partiler ile ilgilidir. Anayasa'nın 68 ve 69. maddeleri değiştirilerek parti kapatma rejimi yeni esaslara bağlanmıştır. Söz konusu değişiklik yalnızca maddi hukuk bakımından değil, usul açısından da önemli bir yenilik getirmiştir. Şöyle ki:

1995 Anayasa değişikliği ile parti kapatma nedenleri tahdidi olarak sayılarak, bu konu yasakoyucunun takdir yetkisi dışına çıkartılmıştır. Anayasa Mahkemesi, bundan böyle, kapatma davalarında doğrudan Anayasa kurallarını uygulamakla yetkili ve görevlidir. 1995 değişikliği, SPK'nın parti kapatma nedenlerini düzenleyen hükümlerini yürürlükten kaldırmıştır.

Bu görüş kabul edildiğinde, Anayasa Mahkemesi, SPK'nın öngördüğü çok sayıda anti-demokratik yasaktan kurtulacak ve Anayasa'da belirtilen genel ilkeleri daha liberal bir şekilde yorumlama olanağına kavuşacaktır. İşte bu noktada, Strasbourg organlarının içtihatları Mahkeme'ye ışık tutabilir. Bu yolun benimsenmesi, Mahkeme'nin kendisine yürütmeyi durdurma yetkisi tanınmasından daha radikal bir çözüm değildir.

²⁸Bak: Oktay UYGUN, "Türk Tipi Demokrasi v. Avrupa Demokrasi" *Açık Sayfa: Aylık Aktüel Hukuk Dergisi*, Haziran 1998, Sayı 15, s.9

OTURUM BAŞKANI : Hakim Tuęę. İrfan ERDİNÇ

Sayın Başkan, değerli konuklar, Őimdi oturumumuzun üçüncü konuşmacısı, Sayın Yrd. Doç. Dr. Zühtü ARSLAN'ın kısa özgeçmişini bilgilerinize sunuyorum.

Sayın ARSLAN, 1964'de Yozgat'da doğdu. 1987 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. 1991'de İngiltere'nin Leicester Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde "İnsan Hakları ve Sivil Özgürlükler" alanında yüksek lisansını tamamladı. 1996 yılında Leicester Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde "Resmi Söylem ve Siyasal Haklar" başlıklı doktora tezini başarıyla tamamlayarak doktor unvanını aldı.

Halen Polis Akademisi'nde Anayasa Hukuku ve İnsan Hakları dersleri vermektedir. İngilizce ve Türkçe makaleleriyle değişik sempozyumlarda sunulmuş bildirileri bulunmaktadır.